
Minulost a současnost časopisu Lidé města / Urban People

Zdeněk R. Nešpor - Mirjam Moravcová

Časopis Lidé města / Urban People má za sebou devět let existence, a budeme-li počítat i stejnojmenný sborník, na který v roce 1999 navázal, pak dokonce více než patnáct. Ačkoli nejde o žádné „kulaté výročí“, můžeme tuto minulost bilancovat, zvláště když současně dochází k radikální proměně redakčních rad i strategie vydávání časopisu. Určité přiblížení okolností vzniku a dosavadní orientace časopisu je ostatně nutné také proto, abychom čtenáře informovali, v čem se bude jeho nová podoba lišit.

Původní řada třinácti sborníků Lidé města / Urban Dwellers byla úzce spojena s nově konstituovaným Institutem základů vzdělanosti UK a snažila se zaplnit některé mezery v českém etnografickém a folkloristickém bádání, jež postupně rozšiřovala do podoby moderní antropologie. Tematicky zaměřené sborníky byly věnovány jednotlivým aspektům urbánní antropologie, například problematice rodin v přípražských vesnicích, sociálním skupinám, dětem, ženám, folklóru, mezietským dialogům a dalším. Sborník založila a řídila Mirjam Moravcová, později ve spolupráci s redakční radou, a své stati v něm publikovalo zhruba padesát domácích i zahraničních etnologů, filosofů, historiků a badatelů v příbuzných disciplínách.

Dobré přijetí sborníku a poněkud svazující charakter výlučně tematicky zaměřených čísel vedly k rozhodnutí transformovat jej do vědeckého časopisu, který se věnoval etnologii, antropologii a etologii komunikace. Hlavním zájmem jednadvaceti čísel, která vyšla v letech 1999-2007, zůstala městská společnost a problematika mezietských vztahů a etnických menšin. Časopis Lidé města se však nevyhýbal ani dalším otázkám etnografie a kulturní/sociální antropologie, filosofické, historické nebo lingvistické antropologii. Autorský okruh se rozšířil na více než 160 badatelů, studie postupně začaly být recenzovány. Časopis řídila redakční rada složená zejména z předních českých a slovenských antropologů z řady pracovišť, avšak i s účastí zahraničních badatelů. Šéfredaktorkou, respektive předsedkyní redakční rady zůstala Mirjam Moravcová, výkonnou redaktorkou prvních dvanácti čísel byla Miloslava Turková, od třináctého čísla se jím stal Jan Kašpar.

Od desátého ročníku (2008) dochází ke změně, která má vést k dalšímu zvýšení kvality časopisu a rozšíření jeho působnosti v domácím i mezinárodním měřítku. Vedení českých čísel převzal Zdeněk R. Nešpor a redakční rada složená z pracovníků sedmi vědeckých institucí. Pod vedením Hedviky Novotné byla nově konstituována redakční rada anglických čísel, v níž jsou zastoupeni badatelé ze sedmi zemí. Protože jde o jediné antropologické periodikum vycházející v České republice, časopis nechce být nijak institucionálně uzavřen, přijímá příspěvky ze všech domácích i zahraničních pracovišť a od jakkoli metodicky orientovaných badatelů. Jedinou podmínkou publikování antropologických a příbuzných statí je vysoká odbornost, zajišťovaná prostřednictvím standardního, oboustranně anonymního recenzního řízení.

Lidé města a počátky české antropologie po roce 1989

Z historických důvodů, které již byly explikovány jinde (například v článku Zdeňka R. Nešpora a Marka Jakoubka v Českém lidu 91, 2004, 1 a v následné diskusi), v Československu před rokem 1989 sociální a kulturní antropologie západního ražení prakticky neexistovala. Pokusy jednotlivých badatelů o její etablování, které se datovaly už od šedesátých let, neměly šanci na úspěch nebo byly odsunuty na okraj tehdejší akademické obce. V kontextu doby bylo preferováno pojetí etnografie jako historické vědy, sevřené paradigmaty pozitivismu a komparativismu, které občas doplňovaly novější „politicky korektní“ teorie přicházející hlavně ze Sovětského svazu. Tuto převažující skutečnost a dokonce i její přetrvávání po roce 1989 ukázal již například Petr Skalník (Sociologický časopis / Czech Sociological Review 38, 2002, 1-2) nebo pro případ migračních studií Helena Nosková (Slezský sborník 95, 1997) a nechceme se k ní na tomto místě vracet.

Listopadový převrat sice přinesl řadu nadějí na rozvoj společenských věd, jen některé však byly uspokojeny. Jak v případě sociologie ukázal Jiří Večerník a dnes již i další autoři, transformace byla v tomto směru skutečně bezbolestná - museli sice odejít někteří nejviditelnější ideologové, nezávisle na jejich vědecké výkonnosti, celý systém však zůstal v podstatě nezměněn. Klíčový význam osobních kontaktů a sociálního kapitálu se uplatnil i v případě badatelů nově

vstupujících do vědecké komunity. Naproti tomu kontakty se zahraničními vědci zůstaly minimální nebo jen deklarativní, alespoň ve srovnání s většinou ostatních postkomunistických zemí. Relativní citační impakt českých společenských věd je dosud druhý nejhorší z 29ti srovnávaných zemí (po Slovensku), poloviční například ve srovnání s Tureckem a čtvrtinový vzhledem k Maďarsku (NSF - Science and Engineering Indicators, 2006). Jistě to neznamená, že by české sociální vědy byly v mezinárodním srovnání tak špatné, přinejmenším to však ukazuje jejich sebestřednou orientaci a malý společenský vliv, fungování v hájemství vlastní „věže ze slonovinové kosti“.

Nechuť ke skutečné transformaci těžce postihla právě sociální a kulturní antropologii. Obor, za nímž nestály silné vědecké instituce a velká skupina badatelů, zůstal jen rétorickou frází, nálepkou, která mohla označovat prakticky cokoli. Jak bolestivě vzpomíná například Petr Skalník v již citovaném článku, během krátké doby se ukázalo jako nemožné etablovat antropologii po angloamerickém vzoru, založit nové katedry, ústavy a časopisy, a to hlavně proto, že skutečných antropologů bylo v českých zemích jako šafránu a jejich celková vědecká činnost také nebyla nijak ohromující. Schůdnější cestou se ukázalo být širší pojetí (obecné) antropologie, v němž se střetávali zástupci různých humanitních a společenskovědních disciplín, na jejichž průniku zvolna docházelo ke konstituci „nového“ oboru formou diskusí, výuky studentů a vlastní transdisciplinární práce. Skutečnost, že česká antropologie začala vznikat z neantropologických disciplín a etnologie a folkloristika přitom byly jen jedněmi z mnoha, však není na škodu. Naopak. Jednak proto, že samotné vymezení antropologických věd se země od země podstatně liší, a za druhé z toho důvodu, že hranice (společensko-)vědních oborů, které stanovilo pozdní 19. a rané 20. století, jsou tak jako tak v důsledku rozvoje poznání rozvolňovány a překonávány.

Touto druhou cestou se vydal i nově založený Institut základů vzdělanosti UK a sborník Lidé města / Urban Dwellers, jehož vydávání Institut převzal od třetího čísla - první číslo vydal Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, druhé Národopisná společnost jako suplement svého věstníku. Sborníková řada nechtěla konkurovat zavedenému časopisu Český lid, jehož doménou nadále zůstala především česká etnologie, ani dalším existujícím periodickým publikacím, jako například Etnologia Europea Centralis (Brno), která kladla důraz na prostor střední Evropy, na zařazení českého etnografického materiálu do středoevropského kontextu a jeho zpřístupnění anglicky mluvící vědecké obci, Národopisné revui (nástupkyni Národopisných aktualit, vydávané ve Strážnici) sledující tradiční lidovou kulturu, folklor a folklorismy, nebo Národopisnému věstníku (Praha), jenž prezentoval práce členů a tým i činnost Národopisné společnosti. Místo toho se chtěla věnovat opomíjené problematice urbánní antropologie a poskytnout jakési základní kameny pro její vybudování, respektive orientaci na studium nejvýznamnějších sociálních a etnických procesů současné doby, podobně jako například řada sborníků Češi v cizině, které vydával Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR (dnešní Etnologický ústav AV ČR).

Ne všechny vytčené cíle se ovšem podařilo realizovat. Důvodem bylo zejména to, že chyběla dostatečně široká badatelská obec, která by do takto koncipovaného periodika mohla přispívat. Redakční rada, v níž vedle Mirjam Moravcové zasedli Jan Havránek, Jiří Kořalka, Jiřina Svobodová, Miloslava Turková a Zdeněk Urban (výkonnou redaktorkou byla Blanka Soukupová), svůj zájem upírala především k osvědčeným etnografickým, folkloristickým a historickým metodám, přestože jednotlivá čísla sborníku - jichž v letech 1992-1999 vyšlo celkem třináct - vynikala formulací v českém prostředí nových a netradičních témat. Byly to: etnický, genderově či lokálně „jiný“ Pražané (I/1992), rodiny v přípražských vesnicích (II/1993), vztahy mezi dětmi, studenty a pedagogy (III/1993), žena ve městě (IV/1994), sociální konflikty (V/1994), městská kultura (VI/1994) a folklor (VIII/1996), český obraz jižních Slovanů (VII/1996), mezinárodní dialogy (IX/1996, X/1996, XI/1997), stereotypy a symboly (XII/1998) a kulturní kontakty a konflikty (XIII/1998). Metodicky spíše tradiční, avšak tematicky a materiálově bohatá orientace však v tomto období přinášela nesporné výhody, které vynikají například ve srovnání s dobově významným původně studentským časopisem Cargo, který vycházel od roku 1999 (poslední číslo vyšlo po dvouleté přestávce v roce 2003).

Zatímco Cargo usilovalo o teoretické a metodické inovace, věcně jistě správně, avšak bez ohledu na stávající možnosti české badatelské obce a s poněkud blahovolným spoléháním na budoucí produkci nejmladší generace vědců, takže později se stále častěji muselo uchylovat například k překladům již publikovaných textů, „skrovnější“ a tematicky sevřenější orientace sborníku Lidé města / Urban Dwellers dovozovala soustavnější práci a pozvolné rozvíjení „antropologie zdola“. Drobná, každodenní práce na tomto poli se přitom vyplatila, protože sborník se po necelé dekádě své existence mohl v roce 1999 transformovat ve skutečný odborný časopis, vedle zmiňovaného Carga jediný antropologický časopis v České republice. Desetiletý odstup přitom potvrzuje správnost tohoto rozhodnutí, neboť Lidé města přes všechny problémy a postupně odstraňované nedostatky stále vycházejí a poskytují tak publikační platformu rozšiřující se a - doufejme - také zkvalitňující se antropologické obci i širší zainteresované veřejnosti.

Lidé města jako česká antropologická revue

První číslo revue Lidé města vyšlo v roce 1999 s podtitulem „Revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace“ jako společný ediční počin Institutu základů vzdělanosti Univerzity Karlovy v Praze a Občanského sdružení pro výzkum etnických, národnostních a sociálních otázek ETHNOS. V době vzniku byli Lidé města koncipováni jako časopis volně řazených čísel s pevnou strukturou zařazovaných rubrik. V ní vedle studií a filosofických úvah (pojatých ve výchozím projektu jako myšlenkový vstup do hlavního tematického okruhu čísla) měly své pevné místo materiály, dokumenty doby

(autentické pramenné doklady o způsobu života), zpravodajství o aktuálně probíhajících výzkumech, diskuse, recenze, zprávy o vědeckém dění a anotovaná bibliografie. Ta registrovala práce z problematiky mezietnických vztahů, menšin a způsobu života města, práce české, ale zejména zahraniční - včetně v té době spíše opomíjené produkce z východní a jihovýchodní Evropy. V této struktuře a s prvořadým zacílením na problematiku sociálně- a kulturněantropologickou a etnologickou, v publikačním prostoru otevřeném českým i zahraničním badatelům, vyšlo v letech 1999-2003 dvanáct tematicky zaměřených čísel (1/1999 - 12/2003).

Programové navázání na původní sborníkovou řadu se přitom projevilo také v ponechání shodného titulu a vedoucí redaktorky Mirjam Moravcové, došlo pouze k rozšíření redakční rady o zástupce většiny domácích (alespoň částečně) antropologicky orientovaných pracovišť a rozdílných výzkumných perspektiv a v jednom případě i o zástupce zahraniční badatelské obce. V nové redakční radě proto spolu s šéfredaktorkou zasedli Věra Halászová, Jaroslava Kadeřábková, Josef Kandert, Kateřina Klápšřová, Jiří Kraus, Zdeněk Pinc, Jan Rychlík, Franz Schindler, Blanka Soukupová, Aleš Svoboda, Miloslava Turková, Lubomír Tyllner a František Vrhel. Časopis v uvedeném období přinesl celkem 157 statí, dokumentů, materiálů a rozsáhlejších diskusních příspěvků, z nichž bylo 23 (15 %) z per členů redakční rady. Tento podíl ukazuje na otevřenost, jež v domácí badatelské obci zdaleka nebyla a není běžnou, je však nezbytnou známkou odborné kvality časopisu a jeho vlivu, měřitelného prostřednictvím píšicích autorů a čtenářů. Nedostatkem bylo publikování pouhých 72 recenzí, jež jsou dalším nezbytným kanálem transmise vědeckých informací a katalyzátorem diskusí, které podněcují rozvoj oboru; na druhou stranu relativní počet šesti recenzí na jedno číslo nebyl v českých poměrech vůbec špatný a časopis Lidé města nadto o dalších vědeckých dílech publikoval alespoň anotace, především díky neúnavné práci Mirjam Moravcové, Kateřiny Klápšřové a Dany Bittnerové.

Pokud jde o tematické zaměření, v prvých dvanácti číslech revue jednoznačně převážila problematika mezietnických vztahů a etnických menšin. Byla řešena v podstatě v pěti kontextech: (1.) v souvislostech kontaktních zón mezietnické komunikace (1/1999, 3/2000, 5/2001, 6/2001, 9/2003, 11/2003, 13/2003), (2.) v souvislostech kulturní osobitosti a kulturních konceptů jako součástí identity menšinového obyvatelstva (1/1999, 8/2002, 11/2003), (3.) v souvislostech uvědomované etnické identity (5/2001, 8/2002, 9/2003), (4.) v souvislostech významu vzdělání v adaptačních a integračních procesech - mimo jiné při prosazování multikulturních postojů v občanských společnostech (3/2000, 8/2002, 9/2003), a konečně (5.) v souvislostech konstruování, transformace a fungování etnických obrazů a stereotypů a jejich dopadů na mezietnické soužití (2/1999, 3/2000, 7/2002). Diskurs se přitom orientoval nejen na občanskou společnost České republiky, její menšiny a imigrační skupiny, ale také na prostor dalších států střední a jihovýchodní Evropy (Albánie, Bulharsko, Kypr, Litva, Německo, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Švýcarsko); jedinečně se dotkl i národů Sibiře a indiánského obyvatelstva USA (8/2002). Práce vztahující se k teoriím pojetí národa a k hodnocení dopadu teorií biologismu na vývoj evropské společnosti druhé poloviny 19. a prvých desetiletí 20. století, které měly vyvolat odbornou diskusi, zůstaly na stránkách revue bohužel bez odezvy (4/2000, 10/2003, 11/2003).

Druhým problémovým okruhem, který nalezl rozsáhlejší místo na stránkách prvých dvanácti čísel, byla otázka kultury a sociálního fungování různě definovaných generačních, profesních a společenských skupin. Větší pozornosti se dostalo především kultuře a sociálním kontaktům uvnitř dětských skupin - hrám, diskriminačním stereotypům, zvykovým tradicím společenského a rodinného charakteru (1/1999, 2/1999, 4/2000, 5/2001, 10/2003, 11/2003). Pozornost však byla věnována i sociálně vyloučeným (bezdomovci, žebráci, zdravotně handicapovaní) (10/2003, 11/2003), kultuře a společenským tenzím mládeže (extrémisté, horolezci) (4/2000, 9/2003) a gamblerství jako současnému fenoménu globalizující se euroamerické společnosti (8/2003).

Třetí výrazný problémový okruh prací se vztahoval ke stále významnějším otázkám religiozity pozdně moderních společností a jejich sociokulturních a historických souvislostí. Kladeny byly zejména otázky dopadů víry a náboženství na kulturní a společenský vývoj konkrétních společností či skupin v souvislostech historických změn etických kodexů (1/1999, 12/2003), nábožensky motivovaných migrací (2/1999, 4/2000, 5/2001, 8/2002), sektářského hnutí (12/2003) a v neposlední řadě v souvislostech významu a vlivu oficiálních i alternativních náboženství na žitou kulturu a duchovní svět některých skupin českého obyvatelstva (10/2003, 12/2003). K celkové orientaci časopisu nezanedbatelnou měrou přispěly také filosofické úvahy a eseje překračující původně zamýšlenou hranici myšlenkových vstupů do jednotlivých tematických čísel. V různých myšlenkových rovinách byla rozvíjena především fenomenologie a heideggerovský koncept filosofie (7/2001, 4/2000 - 6/2001, 8/2002, 9/2003).

Revue Lidé města vstupovala do života se záměrem otevřít se všem existujícím i nově vznikajícím přístupům ke zkoumané realitě města. Tímto rozhodnutím redakce reagovala na skutečnost, že po celé 20. století se (nejen) v evropském prostoru počet i význam městské populace zvyšoval, městské obyvatelstvo vytvořilo hybnou sílu moderní společnosti a rozhodující sílu společností postmoderní. V současnosti je to právě obyvatelstvo města, které především přijímá imigrační vlny a fakticky realizuje multietnické a multikulturní soužití. Revue proto chtěla dát prostor pro analýzu, kontextualizaci a interpretaci těchto fenoménů ve smyslu nově se utvářející globální kultury na straně jedné a uchovávání, inovací i nové tvorby kulturních specifík na straně druhé. V takto nastaveném myšlenkovém rámci chtěla redakce časopisu sledovat všechny sociální vrstvy společnosti. Tematické zaměření publikovaných prací se mělo orientovat na každodennost, způsob myšlení, postoje, vztahy uvnitř i přes hranice skupin, sdílenou oficiální kulturu i kulturu alternativní - a v této souvislosti také na subkultury, vznikající jako výraz hledání životních cílů a skupinové identity. Prioritní akcent na občanskou společnost České republiky a český jazykový prostor neznamenal uzavření se

jiným kulturním prostorům. Byl jistým startovním východiskem a výrazem přesvědčení, že neodmyslitelnou povinností a předností antropologů je studovat vlastní společnost - v její jedinečnosti i ve vztazích k jiným kulturám.

Netradičně široce pojatý „fakultní“ časopis

Vnitřní vývoj českých společenských a humanitních věd, mladou antropologii nevyjímaje, vedl na prahu nového tisíciletí k některým problematickým jevům. Převážně rétorický důraz na kvantitativní stránku publikačních aktivit bez ohledu na jejich kvalitu a vliv, stejně jako zmožení počtu výzkumných pracovišť v důsledku etablování regionálních univerzit a jejich konkurenční boj o zdroje, vyvolaly spíše institucionální a oborové uzavírání než skutečnou spolupráci a rozvoj. Jednotlivé univerzity, katedry nebo výzkumné ústavy a jejich oddělení začaly vydávat vlastní časopisy a sborníky, počet konferencí narostl k nepřehlednosti. Samo za sebe ostatně mluví, že podle analýzy Martina Macháčka a Evy Kolcunové i v exaktní ekonomii (!) polovina tuzemských docentů a profesorů habilitovaných, respektive jmenovaných v letech 1999-2005 nikdy nepublikovala v impaktovaných časopisech, a pokud by ze souboru byly vyloučeny české a slovenské časopisy, podíl publikujících by se zmenšil na pouhých 11 procent docentů a 15 procent profesorů (Finance a úvěr 55, 2005, 11-12). Stalo se přeci mnohem snazší založit si „vlastní“, nikým nečtený fakultní časopis, stále častěji jen v úsporné internetové podobě...

V této situaci se může zdát proměna časopisu Lidé města, který od roku 2004 dostal anglický podtitul Urban People, výrazem právě uvedené tendence k uzavřenosti, „zdomácnění“ a zbezdůznamnění, jež se projevilo v tolika jiných případech. Hlubší pohled však ukazuje něco zcela jiného. Fakulta humanitních studií UK, která se stala jediným vydavatelem tohoto periodika, na sebe vzala úkol zajišťování fungování časopisu a jeho technického servisu, který nadále nabízí jako publikační platformu celé vědecké obci. Podle úvodního provolání tehdejšího děkana FHS UK Jana Sokola došlo dokonce k dalšímu tematickému rozšíření časopisu: „chceme pokrývat celou oblast kulturní, filosofické a historické antropologie, humánní etologie, sociolingvistiky, etnologie a etnografie, samozřejmě včetně oborů příbuzných.“ Tomuto záměru odpovídalo i rozšíření redakční rady o renomované pracovníky z antropologie i dalších příbuzných oborů, takže v ní postupně zasedli Dana Bittnerová, Marie Dohnalová, Marek Halbich, Miloš Havelka, Miroslav Hroch, Josef Kandert, Jan Kašpar, Josef Kružík, Mirjam Moravcová, Zdeněk R. Nešpor, Miloslav Petrušek, Peter Salner, Franz Schindler, Marek Skovajsa, Věra Sokolová, Lubomír Tyllner a František Vrhel. Tím byl učiněn první krok nejen k rozšíření působnosti revue, ale přímo k jejímu zmezinárodnění a k zavedení anglických čísel (k čemuž došlo v roce 2007).

Od čísla 1/2004-13 začala revue Lidé města / Urban People vycházet třikrát do roka (v letech 2004 a 2006 však vyšla pouze dvě čísla), nová redakce však uchovala myšlenkové zacílení, zásadu mezioborovosti a také základní skladbu rubrik časopisu. Položila nicméně větší důraz na recenzní činnost, utlumila zpravodajskou rubriku a oddíl anotované bibliografie. Oddíl výzkumů pojala jako příležitostný, stejně jako oddíl diskuse a nově začleněný oddíl cílených interview (rozhovory na určité téma, biografické rozhovory s osobnostmi kulturního a politického života). Zásadněji nová redakce zasáhla do tematické skladby revue. Problematika filosofické, historické, lingvistické a politické antropologie a také problematika ekologie a humánní etologie byla v kontextu revue nadále deklarována jako rovnocenná problematika sociální a kulturní antropologie a etnologie.

Ač nebyla preferována, problematika mezietnických vztahů a etnických menšin nadále zůstala významnou v obsahové struktuře revue. Orientovala se ovšem téměř výlučně na český kulturní prostor. Předmětem bádání se staly především etnické menšiny v České republice a proces jejich společenské a řečové adaptace (1/2004-13, 1/2005-15, 1/2006-18), jejich duchovní svět (1/2004-13) a nově se formující obraz Balkánu v české společnosti (2/2005-16). Vhled do kulturní situace etnik žijících mimo území České republiky bohužel zůstal jedinečným solitérem (1/2005-15). Problematika náboženství a víry ustoupila do pozadí a byla sledována především v kontextu historického vývoje české společnosti (3/2005-17, 2/2006-19). Naproti tomu byla zvýrazněna problematika společenských postojů české populace. Analyzovány byly současné hodnotové orientace různých generačních skupin Čechů (2/2005-16), vztah k vlastenectví jako součástí národní identity (3/2005-17, 2/2006-19), proces reintegrace západních reemigrantů do občanské společnosti ČR po roce 1990 (1/2005-15) a expanze Čechů na Podkarpatskou Rus (Zakarpatskou Ukrajinu) v epoše dvacátých a třicátých let 20. století (3/2005-17).

Relativně velký prostor získaly studie z oblasti filosofické antropologie a dále především teoretické stati a shrnující pohledy na problémy formulované z pozice různých oborů, které se v současnosti deklarují jako antropologické. Jednalo se například o eseje o filosofických konceptech antických myslitelů a filosofů 20. století (1/2004-13, 2/2005-16, 2/2005-17, 1/2006-18) a filosofické úvahy na téma kvality života a etiky mezilidských vztahů (1/2005-15, 2/2005-16, 1/2005-18, 2/2006-19), o úvahy na téma vztahu biologické a kulturní determinace člověka (2/2005-14, 2/2005-16, 2/2006-19) či o studie estetické (1/2006-18). Teoretický diskurs vedený z pozic historické antropologie se soustředil na otázky konceptů vzniku národa, národní tradice a identity (1/2004-13, 3/2005-17). V jediném diskusním zamyšlení se v reakci na názory části českých historiků zaměřil také na otázku historismu a jeho vazby k filosofii dějin (1/2004-13). Otázky vývoje a dějin oboru se orientovaly na sociální a kulturní antropologii, byly formulovány jako hodnotící zamyšlení a jako dílčí příspěvky k budoucím dějinám české etnologie a antropologie 20. století. Zaujaly však v revui Lidé města jen malý prostor (1/2005-15, 2/2005-16).

Přes deklaraci oborové plurality a tematické šíře zůstaly oblasti antropologického bádání, které obě redakce revue Lidé města spíše opomíjely. Stati z oblasti politické antropologie se objevily na stránkách revue jen výjimečně, a to přestože jejich zaměření plně korespondovalo s cíli časopisu. Pojaty byly jednak jako syntetizující analýzy politického a společenského vývoje v Československu a v České republice v epoše 20. století (4/2000, 5/2001, 8/2002, 9/2003) a jednak nověji jako teoretické úvahy o současných politických teoriích (1/2004-13, 3/2005-16). V kontrastu ke vstupní koncepci problematika způsobu života města 19. a 20. století zůstala na stránkách revue spíše okrajovou záležitostí, a to v obou redakcích. Otázky každodennosti města byly formulovány především v souvislostech s dětskou kulturou a hudební kulturou (6/2001, 10/2003, 1/2006-18), v souvislostech rodinného a společenského života (2/1999, 3/2000, 6/2001, 9/2003, 10/2003, 12/2003) a také v kontextu globalizačních procesů dneška (7/2002, 1/2004-13, 1/2005-15, 1/2006-18). Téma každodennosti města nenašlo své autory. Zájem o studium způsobu života města v obsahové skladbě revue ustoupil intenzivnímu zájmu o studium postojů, vztahů a kulturních procesů. Na okraji zájmu zůstala i oblast metodologie antropologické práce. V samostatných rozvahách byla položena otázka antropologie historické (6/2001), lingvistické (7/2002, 9/2003) a otázka biografického a sociolingvistického výzkumu a jejich výpovědní hodnoty (4/2000, 6/2001).

Je samozřejmě otázkou, bylo-li při současném stavu českých společenských a humanitních věd možné dosáhnout více. Vědecký časopis netvoří redakční rady, které mohou usměrňovat jen jeho základní orientaci, případně připravovat tematicky zaměřená čísla, ale především jeho autoři a čtenáři. A zde je nutno říci, že sice dochází k rozvoji naší antropologické obce, nicméně tento rozvoj je zatím pouze pomalý. Jako nezbytný krok vedoucí k mezinárodní srovnatelnosti se proto jevílo rozšíření působnosti časopisu přes hranice České republiky, a to nejen, jako tomu bylo v prvních ročnících, do sféry českojazyčných zahraničních badatelů z oblasti antropologie a historie, na které časopis vždy pamatoval. Tato transformace započala v roce 2007 prvním „pokusným“ vydáním tematicky zaměřeného anglického čísla, které připravila nová, mezinárodní redakční rada (anglické statí se však v časopise Lidé města / Urban People objevily již v roce 2004), a vyvrcholila o rok později zásadním přebudováním redakčních rad i celkové koncepce revue.

Další vědecká orientace časopisu

Do desátého ročníku své „řádné“ existence časopis vstupuje s novým vedením, ambicemi i úkoly. Třebaže od samého začátku byl tribunou, v níž publikovali pracovníci různého odborného zaměření, afiliování k řadě domácích i zahraničních institucí, a příležitostně i studenti, tento rozměr chceme nadále posilovat a současně položit důraz na rigoróznost anonymního recenzního řízení, které je - spolu s prací obou redakčních rad - jedinou zárukou kvality periodika.

Časopis může těžit ze skutečnosti, že je jediným recenzovaným antropologickým periodikem vycházejícím v České republice a současně za sebou má bohatou, i když ne vždy zcela bezproblémovou minulost. Obojí je pro nové vedení časopisu závazkem, ne však přítěží nebo omezením. Dosavadní zkušenosti tohoto časopisu, zánik studentského časopisu Cargo i obtíže, jimž museli čelit editoři monotematického čísla Sociologického časopisu / Czech Sociological Review, zaměřeného na sociální antropologii postsocialismu (43, 2007, 1), ukazují, že česká sociální a kulturní antropologie má ke své definitivní konstituci ještě daleko. Není se co divit, neexistuje-li u nás žádné oborové pracoviště, s výjimkou několika vysokoškolských kateder, které se částečně věnují sociální a kulturní antropologii, a není-li komunita sociálních a kulturních antropologů dostatečně silná, aby produkovala kvalitní texty, které by naplnily samostatné periodikum. To jsou jen některé praktické důvody, proč časopis Lidé města / Urban People nechceme zaměřovat výlučně na sociální a kulturní antropologii.

Podstatnější důvody leží v teoretické a metodologické oblasti. Struktura společenských věd, která se utvořila na přelomu 19. a 20. století, již dávno neodpovídá aktuálním potřebám vědy a výzkumu, nehledě na její „národní specifika“. Sociální antropologie se stýká například s kvalitativní sociologií a výzkumem prostřednictvím orální historie, nemluvě o etnologii a folkloristice. Řada vědců pak kvůli novým předmětům svého zájmu - jako jsou třeba globalizace a transnacionalismus, tematika genderu nebo náboženství a mnohé další - opouští hranice disciplín a zapojuje do své práce nejrůznější metody a teoretické přístupy celé řady věd o člověku a společnosti. V této situaci by bylo naprosto nesmyslné uzavírat antropologický časopis jakkoli jinak než předmětem zájmu v širokém spektru humanitních a společenských věd - (obecná) antropologie je nezbytnou transdisciplinární nadstavbou, „svorníkem“, který soustřeďuje poznatky různých věd o člověku a společnosti a umožňuje jejich aplikaci. Časopis proto chce publikovat texty ze sociální, kulturní, historické, politické i filosofické antropologie, z etnologie a folkloristiky, sociologie, historie a dalších oblastí, pokud mají antropologické ambice, tedy pokud vypovídají o člověku a lidství ve společnosti.

Podobně volně chápeme i název časopisu Lidé města / Urban People. Tematické zaměření našeho časopisu pouze na urbánní studia by přinášelo podobné problémy a nedostatky jako jeho výlučně sociálně/kulturněantropologická orientace. Samozřejmě, problematika života městských společenství zůstává, jak to tematizoval Marc Augé, jedním z klíčových výzkumných polí současných antropologických studií. Již proto, že v moderních (nejen) západních společnostech v nich žije většina populace. To však neznamená, že bychom odmítali studie venkovského prostředí, umožňují-li současně lepší poznání města a široké škály „mezi“ těmito často jen zdánlivými opozity, nebo že bychom nehlédli na historický vývoj těchto společenství. Antropologie města, jak ji chceme pěstovat v tomto časopise, není myslitelná bez historických studií a širokého kontextu interpretací začínajících na individuální rovině a naopak překračujících rozměr tradičních urban studies.

Výhodou takto koncipované strategie je to, že časopis Lidé města / Urban People může lépe než kterékoli jiné domácí odborné periodikum zůstat otevřený všem perspektivám zkoumání i celé společenskovední a humanitní obci. Nechceme konkurovat zavedeným a dobře prosperujícím revuím vycházejícím z příbuzných perspektiv, nýbrž doplňovat jejich spektrum a plodně s nimi spolupracovat i diskutovat; jako nejdůležitější příklady přitom můžeme uvést etnologický časopis Český lid, Sociologický časopis / Czech Sociological Review, religionistické Religio, časopisy pojednávající o moderní historii a metodologii historické práce (Soudobé dějiny, Dějiny - teorie - kritika), orientalistická a další periodika. Proto bychom byli rádi, aby časopis Lidé města / Urban People nemusel publikovat pouze vědecké stati a eseje - jakkoli samozřejmě budou tvořit jeho jádro - ale také recenze a zprávy z vědeckého života a v neposlední řadě dnes pozapomínané diskuse a polemiky, které budou naše poznání posouvat dále. Lapidárně řečeno, považujeme čtení vědeckých prací a jejich kritiku za stejně důležité jako vlastní tvorbu, i z toho důvodu, že se jimi otevírá prostor pro nástup dalších badatelských generací.

Zdeněk R. Nešpor

Mirjam Moravcová